

Nr 24.

Ankom till riksdagens kansli den 11 juni 1918 kl. $\frac{1}{2}$ 3 e. m.

Konstitutionsutskottets memorial, i anledning av en inom första kammaren jämlikt § 57 riksdagsordningen gjord anmälan om anledning till anmärkning mot statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet.

Närvarande: herrar Mannheimer, Larsson i Västerås*), Clason*), Bellinder, Hellberg, von Geijer, von Mentzer, Olof Olsson, greve Alexander Hamilton, von Zweigbergk, Boberg, Magnusson i Tumhult, Kropp, Räf, Jansson i Edsbäcken, Sterne, Hildebrand, von Sneidern, Magnusson i Kalmar och Runefors.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Till konstitutionsutskottet har, jämte protokollsutdrag från första kammaren av den 4 juni, överlämnats en så lydande skrift:

»Det är anledning till anmärkning mot chefen för sjöförvarsdepartementet friherre Palmstierna, varom remiss begäres till konstitutionsutskottet, inför vilket anledningen skall uppgivas.

Stockholm den 4 juni 1918.

O. M. Strömberg.»

Vid skriften var fogat ett förseglat konvolut, som vid öppnande befanns innehålla en skrivelse av följande lydelse:

»Till riksdagens konstitutionsutskott.

I nådig proposition till riksdagen angående anläggning av en ny docka vid flottans station i Stockholm m. m., nr 102, föreslog Kungl. Maj:t riksdagen bl. a. 'att — under förutsättning att Stockholms stadsfullmäktige genom beslut, som vinna laga kraft, före den 1 juli 1918 godkänna i statsrådsprotokollet omförmälda tre avtal av den 7 april 1916 med tillägg den 7 maj 1917, den 12 mars 1917 och den 19 januari 1918 — för sin del gilla berörda avtal'.

I anledning av denna propositionen hemställde herr Tengdahl i en inom andra kammaren väckt motion nr 331, 'att riksdagen måtte besluta att vid bifall till kungl. propositionen nr 102 den i bil. B föreslagna överenskommelsen med Stockholms stad skall anses godtagen endast med uteslutande av punkt 7:o)'.
 — — — — — tio år.'

Punkten 7:o) i ifrågavarande avtal av den 12 mars 1917 mellan Kronan och Stockholms stad hade i transumt följande lydelse: 'Staden medger för sin del att nu befintliga allmänna farled mellan Skeppsholmen och Galärvarvet får av Kronan avstängas. Därest — — — — —

I sitt utlåtande nr 106 yttrade statsutskottet rörande ifrågavarande motion, att utskottet icke funne anledning föreligga att biträda vad herr Tengdahl föreslagit; och hemställde utskottet om bifall till Kungl. Maj:ts proposition samt avslag å motionen. Utskottets hemställan bifölls av riksdagens båda kamrar, vadan ovannämnda punkt 7:o) kvarstår i det av riksdagen godkända kontraktet.

Nu har emellertid Kungl. Maj:t, efter föredragning av chefen för sjöförvarsdepartementet friherre Palmstierna, den 28 maj beslutat till överståthållareämbetet avlåta nådigt brev, i vilket Kungl. Maj:t förklarar sig icke komma att begagna ovanberörda rätt för staten.

Då genom denna åtgärd riksdagens ovanberörda beslut synes hava blivit åsidosatt, hemställes att konstitutionsutskottet måtte infordra statsrådsprotokollet i ärendet och därefter vidtaga den åtgärd, som utskottet kan finna påkallad.

Stockholm den 7 juni 1918.

O. M. Strömberg.»

På därom hos vederbörande i anledning av förestående anmälan gjord framställning har till konstitutionsutskottet överlämnats utdrag av statsrådsprotokoll över sjöförvarsärenden för den 28 maj 1918 angående viss bestämmelse i preliminärt avtal mellan kronan och Stockholms stad av den 12 mars 1917. Detta utdrag torde här böra i sin helhet återgivas:

»Utdrag av protokollet över sjöförvarsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 28 maj 1918.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern Edén,
 Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena Hellner,

Statsråden: Petersson,
Schotte,
Petrén,
Nilson,
Löfgren,
friherre Palmstierna,
Rydén,
Undén,
Thorsson.

Departementschefen, statsrådet friherre Palmstierna föredrog följande ärenden:

Härefter anförde departementschefen, statsrådet friherre Palmstierna följande.

25:o).

I nådig proposition till riksdagen den 22 februari 1918 (nr 102) angående anläggning av ny docka vid flottans station i Stockholm m. m. har Eders Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över sjöförsvarsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen, bland annat, att — under förutsättning att Stockholms stadsfullmäktige genom beslut, som vinner laga kraft, före den 1 juli 1918 godkänna i statsrådsprotokollet omförmälda tre avtal av den 7 april 1916 med tillägg den 7 maj 1917, den 12 mars 1917 och den 19 januari 1918 — för sin del gilla berörda avtal.

Genom berörda avtal av den 19 januari 1918, punkten 5:o, har överenskommits, att såväl de genom nämnda avtal som genom avtalet av den 12 mars 1917 försälda områden få av staden disponeras endast för fortsatt utvidgning av Stockholms stads hamnanläggningar och därmed sammanhängande ändamål. Vidare hava i avtalet av den 7 april 1916 med tillägg den 7 maj 1917, varigenom fräselägenheten Fjäderholmarna upplåtits till kronan, stadgats vissa inskränkningar i fråga om kronans blivande dispositionsrätt till nämnda lägenhet. Slutligen ingår i avtalet av den 12 mars 1917 under punkten 7:o den bestämmelsen, att Stockholms stad för sin del medger, att nu befintliga allmänna farled mellan Skeppsholmen och Galärvarvet får av kronan avstängas, med skyldighet för kronan att, därest sådan avstängning sker, dels samtidigt borttaga Skeppsholmsbron, dels ock såsom ersättning för den genom farledens avstängning vållade försämring av hamnförhållanden

till staden utgiva 1 miljon kronor, att erläggas i särskilda poster å vissa angivna tider.

I utlåtande (nr 106) den 3 maj 1918 har riksdagens statsutskott funnit en i väckt motion föreslagen ändring i avtalet av den 19 januari 1918 av innehåll, att den genom nämnda avtal och avtalet av den 12 mars 1917 försålda marken får av staden disponeras endast för fortsatt utvidgning av Stockholms stads hamnanläggningar och därmed sammanhängande eller annat stadens eget ändamål, vara av beskaffenhet att kunna av utskottet tillstyrkas. Därjämte har utskottet förutsatt, att Fjäderholmarna redan i sammanhang med ett blivande slutligt avtals undertecknande övergå till kronan med full ägande- och dispositionsrätt och att berörda, i avtalet av den 7 april 1916 med tillägg den 7 maj 1917 omförmälda inskränkande bestämmelser således komma att utgå. Däremot har utskottet icke funnit anledning biträda ett motionsvis avgivet förslag, att punkten 7:o i avtalet av den 12 mars 1917 måtte ur avtalet uteslutas.

På grund av vad sålunda anförts har statsutskottet i förutnämnda utlåtande hemställt bland annat, att riksdagen må — under förutsättning att Stockholms stadsfullmäktige genom beslut, som vinna laga kraft, före den 1 juli 1918 godkänna i statsrådsprotokollet över sjöförsvarsärenden den 22 februari 1918 omförmälda tre avtal av den 7 april 1916 med tillägg den 7 maj 1917, den 12 mars 1917 och den 19 januari 1918 med de ändringar, som ovan angivits — för sin del gilla berörda avtal.

Vad utskottet sålunda hemställt har av riksdagen bifallits.

Därest stadsfullmäktige godkänna ifrågavarande tre avtal med de ändringar, som av riksdagen sålunda beslutats, skulle kronan bland annat äga rätt att enligt i berörda avtal av den 12 mars 1917 under punkten 7:o lämnat medgivande avstänga den nu befintliga allmänna farleden mellan Skeppsholmen och Galärvarvet. Emellertid har vid den förberedande handläggning, som av stadsfullmäktige ägnats ifrågavarande ärende, visat sig, att ovissheten, huruvida Eders Kungl. Maj:t avsåge att använda sig av nämnda medgivande, kunde förväntas komma att utgöra hinder för stadsfullmäktiges godkännande av avtalen. Härvid är ock att uppmärksamma, att riksdagen genom den vidtagna ändringen i avtalet av den 7 april 1916 med tillägg den 7 maj 1917, att Fjäderholmarna redan i samband med ett blivande slutligt avtals undertecknande skola övergå till kronan med full ägande- och dispositionsrätt och att förutnämnda inskränkande bestämmelser beträffande dessa holmar

således skola utgå, uppställt ett ytterligare villkor för avtalens godkännande. Då vidare den tid, inom vilken avtalen för att äga giltighet skola vara godkända, utgår redan den 1 juli 1918, hava tvingande skäl ansetts föreligga att redan nu till behandling upptaga frågan, huruvida förutnämnda medgivande att avstänga allmänna farleden mellan Skeppsholmen och Galärvarvet bör från Eders Kungl. Maj:ts sida tagas i anspråk.

I sitt den 12 januari 1918 avgivna underdåniga utlåtande över 1917 års flottstationskommittés betänkande har marinförvaltningen, som tillstyrkt utförande av det utav kommittén upptagna s. k. Stockholmsförslaget, därvid uttalat, att, sedan i nämnda förslag varvet så gott som i sin helhet kunnat överflyttas till Galärvarvssidan, behovet av förbindelsebanken mellan Skeppsholmen och Galärvarvet icke längre torde föreligga, vadan även Skeppsholmsbron kunde bibehållas. Kostnaderna för banken, som beräknats till omkring 3 miljoner kronor, jämte ersättningsbeloppet till Stockholms stad, 1 miljon kronor, eller tillsammans 4 miljoner kronor kunde i sådant fall inbesparas. Marinförvaltningen har på grund härav förordat den förändring i Stockholmsförslaget, att Skeppsholmsbron bibehölles och att den föreslagna förbindelsebanken ej utfördes.

För min del har jag redan vid behandlingen av statsutskottets förenämnda utlåtande i riksdagens andra kammare givit uttryck åt den uppfattningen, att ifrågavarande förbindelsebank icke bör komma till utförande. Jag vill i sådant avseende endast framhålla å ena sidan de betydande olägenheter, som genom bankens byggande skulle vållas Stockholms stads hamn- och sjötrafikförhållanden, och å andra sidan den betydande kostnad, som härigenom skulle förorsakas statsverket. Jag delar ock marinförvaltningens mening om bankens obehövlighet ur flottstationens synpunkt och vill därvid erinra om mitt uttalande i berörda proposition nr 102 därom, att en utvidgning av varvet över någon del av det genom avtalet den 12 mars 1917 förvärvade området i den s. k. Djurgårdsstaden kan tänkas föranledd av behovet att — i och för koncentrerung av varvsdriften — från Skeppsholmen överflytta en eller flera av de därstädes nu befintliga delarna av flottans varv, nämligen torped-, min-, byggnads- och ekipagedepartementens verkstäder och förrådsbyggnader.

Med hänsyn till ovan anförda omständigheter har jag, då det synts mig ur såväl flottans som handelssjöfartens synpunkt vara angeläget att söka förverkliga riksdagens i förevarande ärende uttalade syfte att för kronans räkning förvärva ifrågavarande område i Djurgårdsstaden

samt Beckholmen och Fjäderholmarna, funnit, att initiativ från Eders Kungl. Maj:ts sida icke bör tagas till utförande av berörda förbindelsebank, utan anser jag mig böra tillstyrka, att Eders Kungl. Maj:t redan nu förklarar sig icke vilja begagna sig av medgivandet att avstänga ifrågavarande allmänna farled.

Sedan Stockholms stadsfullmäktige fattat beslut i ärendet, torde jag framdeles få underställa Eders Kungl. Maj:ts beprövande frågan om avlåtande av proposition till riksdagen angående uteslutande ur avtalet av den 12 mars 1917 av bestämmelsen om omförmälda medgivande.

På grund av vad sålunda anförts hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte förklara att, därest Stockholms stadsfullmäktige genom beslut, som vinna laga kraft, för sin del godkänna förevarande tre avtal av den 7 april 1916 med tillägg den 7 maj 1917, den 12 mars 1917 och den 19 januari 1918 med de ändringar, som, enligt vad ovan omförmäls, blivit av riksdagen i samma avtal beslutade, Eders Kungl. Maj:t icke vill begagna sig av det utav Stockholms stad i punkten 7:o av avtalet den 12 mars 1917 lämnade medgivandet att avstänga den nu befintliga allmänna farleden mellan Skeppsholmen och Galärvarvet.

Vad departementschefen sålunda hemställt, däruti statsrådets övriga ledamöter förenade sig, behagade Hans Maj:t Konungen gilla och bifalla.

Ur protokollet:
Sune Odhelius.»

Med stöd av detta Kungl. Maj:ts beslut utfärdades samma dag ett kungl. brev till överståthållareämbetet av följande lydelse:

»GUSTAF etc.
Vår ynnest etc. I nådig proposition till riksdagen den 22 februari 1918 (nr 102) hava Vi, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över sjöförvarsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen, bland annat, att — under förutsättning att Stockholms stadsfullmäktige genom beslut, som vinna laga kraft, före den 1 juli 1918 godkänna i statsrådsprotokollet omförmälda tre avtal av den 7 april 1916 med tillägg den 7 maj 1917, den 12 mars 1917 och den 19 januari 1918 — för sin del gilla berörda avtal.

Genom berörda avtal av den 19 januari 1918, punkten 5:o, har överenskommits, att beträffande såväl de genom nämnda avtal som

genom avtalet av den 12 mars 1917 försålda områden få av staden disponeras endast för fortsatt utvidgning av Stockholms stads hamnanläggningar och därmed sammanhängande ändamål. Vidare hava i avtalet av den 7 april 1916 med tillägg den 7 maj 1917, varigenom frälse-lägenheten Fjäderholmarna upplåtits till kronan, stadgats vissa inskrän-ningar i fråga om kronans blivande dispositionsrätt till nämnda lägen-het. Slutligen ingår i avtalet av den 12 mars 1917 under punkt 7:o den bestämmelsen, att Stockholms stad för sin del medgiver, att nu be-fintliga allmänna farled mellan Skeppsholmen och Galärvarvet får av kronan avstängas, med skyldighet för kronan att, därest sådan avstäng-ning sker, dels samtidigt borttaga Skeppsholmsbron, dels ock såsom er-sättning för den genom farledens avstängning vållade försämring av hamnförhållanden till staden utgiva 1,000,000 kronor, att erläggas i sär-skilda poster å vissa angivna tider.

I utlåtande (nr 106) den 3 maj 1918 har riksdagens statsutskott funnit en i väckt motion föreslagen ändring i avtalet av den 19 januari 1918 av innehåll, att den genom nämnda avtal och avtalet av den 12 mars 1917 försålda marken får av staden disponeras endast för fortsatt utvidgning av Stockholms stads hamnanläggningar och därmed sam-manhängande eller annat stadens eget ändamål, vara av beskaffenhet att kunna av utskottet tillstyrkas. Därjämte har utskottet förutsatt, att Fjäderholmarna redan i sammanhang med ett blivande slutligt avtals undertecknande övergå till kronan med full ägande- och dispositionsrätt och att omförmälda, i avtalet av den 7 april 1916 med tillägg den 7 maj 1917 omförmälda inskränkande bestämmelser således komma att utgå. Däremot har utskottet icke funnit anledning biträda ett motions-vis avgivet förslag, att punkten 7:o i avtalet av den 12 mars 1917 måtte ur avtalet uteslutas — ett förslag, som av marinförvaltningen framstälts redan i underdånigt utlåtande den 12 januari 1918.

På grund av vad sålunda anförts har statsutskottet i förutnämnda utlåtande hemställt, bland annat, att riksdagen må — under förutsätt-ning att Stockholms stadsfullmäktige genom beslut, som vinna laga kraft, före den 1 juli 1918 godkänna i statsrådsprotokollet över sjöför-svarsärenden den 22 februari 1918 omförmälda tre avtal av den 7 april 1916 med tillägg den 7 maj 1917, den 12 mars 1917 och den 19 ja-nuari 1918 med de ändringar, som ovan angivits — för sin del gilla berörda avtal.

Vad utskottet sålunda hemställt har av riksdagen bifallits.

Med anledning av vad i detta ärende förekommit hava Vi funnit gott förklara, att, därest Stockholms stadsfullmäktige genom beslut, som

vinna laga kraft, för sin del godkänna förevarande tre avtal av den 7 april 1916 med tillägg den 7 maj 1917, den 12 mars 1917 och den 19 januari 1918 med de ändringar, som, enligt vad ovan omförmäls, blivit av riksdagen i samma avtal beslutade, Vi icke vilja begagna Oss av det utav Stockholms stad i punkten 7:o av avtalet den 12 mars 1917 lämnade medgivandet att avstänga den nu befintliga allmänna farleden mellan Skeppsholmen och Galärvarvet. Vilket Eder till kännedom samt för stadsfullmäktiges underrättande härigenom meddelas. Stockholms slott den 28 maj 1918.

GUSTAF.

Erik Palmstierna.»

Av vad i ärendet förekommit framgår, att statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet tillrätt Kungl. Maj:t att förklara sig icke vilja begagna sig av den i punkten 7:o i avtalet mellan staten och Stockholms stad av den 12 mars 1917 medgivna rättigheten att avstänga farleden mellan Skeppsholmen och Galärvarvet. Det syfte, statsrådet därmed avsåg att vinna, var, enligt vad statsrådsprotokollet giver vid handen, att undanröja det motstånd mot avtalet, som han från stadsfullmäktiges sida befarade på grund av det villkor om rätt att anlägga en bank av nyss angiven beskaffenhet, som innehölls i ifrågavarande punkt, och att på detta sätt befordra tillkomsten av en överenskommelse, som enligt statsrådets uppfattning skulle lända staten till nytta. Statsrådet synes därvid hava utgått ifrån, att anledningen till ett dylikt motstånd kunde väntas ökad genom tillkomsten av de nya villkor angående dispositionsrätten över Fjäderholmarna, som staten till sin förmån utöver de i de preliminära avtalen uppställda fordrat för sitt godkännande av omförmälda avtal. Det framgår vidare av departementschefens yttrande till statsrådsprotokollet, att statsrådet, som förklarade sig framdeles ämna underställa Kungl. Maj:ts beprövande frågan om avlåtande av proposition till riksdagen angående uteslutande ur avtalet av bestämmelsen om omförmälda medgivande, tillrätt beslutets fattande utan riksdagens därförut inhämtade samtycke på den grund, att ifrågavarande preliminära avtal, för att bliva giltigt, skulle vara godkänt av stadsfullmäktige genom beslut, som före den 1 juli 1918 vunnit laga kraft. Ett uppskov utöver nämnda tidpunkt med ärendets avgörande syntes med hänsyn härtill ägnat att äventyra hela överenskommelsen. Å andra sidan torde statsrådet hava hyst den uppfattningen, att frågan icke grundlagsenligt kunde

upptagas till behandling vid innevarande års riksdag, sedan denna i anledning av herr Tengdahls motion redan fattat beslut i ämnet.

Utskottet underkänner icke vikten av de skäl av saklig art, som av statsrådet inför Konungen framhållits till stöd för det ifrågavarande rådslaget, men kan dock icke undgå att finna, att föredragande departementschefen genom detsamma icke kan anses hava fäst tillbörligt avseende vid det beslut i ämnet, som riksdagen kort förut fattat. Utskottet får därvid framhålla, att berörda villkor förekommer uti ett avtal, genom vilket kronan tillhörig mark försäljes. En dylik försäljning kan enligt § 77 regeringsformen icke ske utan riksdagens samtycke. Men därav torde enligt utskottets uppfattning följa, att riksdagens samtycke även bör inhämtas, då fråga är om att upphäva ett vid försäljningen fäst, av riksdagen godkänt villkor, varigenom en rättighet tillerkänts staten. Uti nu förevarande fall har Kungl. Maj:t genom sitt beslut och dess tillkännagivande för stadsfullmäktige i Stockholm åstadkommit, att villkoret — även om det formellt kvarstår i avtalet — förlorat sin verkan. Om det ock är riktigt, att det enligt avtalet tillkommer Kungl. Maj:t att närmare bestämma, om och när initiativ till omförmälda banks byggande skall tagas, läser denna Kungl. Maj:t medgivna rätt icke kunna anses innefatta befogenhet att, på sätt som skett, utan riksdagens samtycke fatta ett beslut, varigenom kronan för framtiden avstår från sin i avtalet stadgade rättighet.

På grund av vad sålunda i ärendet förekommit, har utskottet ansett sig böra hos riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen, statsrådet friherre Palmstierna.

Stockholm den 11 juni 1918.

På konstitutionsutskottets vägnar:

OTTO MANNHEIMER.